

Urquhart, Kırım savaşının ardından Avrupalı devletlerin Osmanlı sultanına yayımlattıkları İslahat Fermanı'nın haksız bir baskının sonucunda ortaya çıktığını ve bu fermanın hıristiyanları müslümanlardan daha ayrıcalıklı duruma getirdiğini ileri sürdü. 1856 yılında Foreign Affairs Committee isimli bir cemiyet kurdu. Bu cemiyetin başlıca amacı Avrupa'nın el birliğiyle reform, islahat gibi bahanelerle düzenini bozduğu Osmanlı Devleti'nin milletler arası alanda haklarını savunmak ve Rusya'nın bu devlet üzerindeki emelleri konusunda resmî makamları uyarmaktı. *Free Press* bu cemiyetin yayın organı olarak 1855'te yayımlanmaya başladı. *Free Press*, Turkish Bath Movement'i bizzat koordine etti ve gelişmelere sütunlarında yer verdi. Foreign Affairs Committee'lerin sayısı 1876'da yirmi bire ulaştı. İskoçya'dan Brighton'a kadar ülkeyi baştan başa saran bu cemiyetlerin fikir babası Urquhart'tı. *Free Press*, 1866 yılından itibaren *Diplomatic Review* adıyla yine bu cemiyetlerin yayın organı şeklinde çıkmaya başladı. Bu yayın da *Free Press* gibi Türkler'i Avrupalılar'a fazilet timsali bir millet olarak takdim ediyordu. Ayrıca Batılılar'ın Osmanlı ülkesinde yaptırılmaya çalıştığı reformlar, dış borçlar ve Rus tehlikesi gibi konularda Sultan Abdülaziz, Fuad Paşa ve diğer Osmanlı yöneticilerine yazdığı mektupları burada yayımladı. Özellikle Osmanlılar'ın Avrupalılar'dan aldığı borçların onları batıracağı, dış borç alınmasına son verilmesi, mevcut borçların faizlerinin silinmesi için çalışmalar gerektiğine dair New Castle Foreign Affairs Committee'nin başkanı Mr. Crawshaw'a yazdığı iki uzun mektup hem *Diplomatic Review*'da yayımlandı, hem de 1867-1876 yılları arasında yurda dönüşüne kadar yakın irtibatla bulunduğu Ali Suâvi tarafından Türkçe'ye tercüme edilerek 1875'te Paris'te kitapçık halinde basıldı.

David Urquhart, Mustafa Fâzıl Paşa'nın Sultan Abdülaziz'e 1867'de Avrupa'dan gönderdiği mektuba sert tepki gösterdi. Onun mektupta en çok tepki gösterdiği husus sultana paşa tarafından teklif edilen laikliktir (*Diplomatic Review*, April 3, 1867 s. 53-54). 1866 yılında başlayan Girit İsyanı esnasında Fuad Paşa'ya yazdığı mektupta Hz. Peygamber'in, "Ne zulmediniz ne de kendinize zulmettiniz" hadisiyle söze başlar ve Osmanlı yönetiminin isyancılara ve kıskırtıcı yabancılara karşı takındığı yumuşak tavrı tenkit eder (*Diplomatic Review*, [April 7. 1869], s. 60-62). 1875'te Bul-

gar İsyanı ve ardından Hersek'te çıkan ayaklanmalar üzerine Montrö'de rahatsızlığına rağmen hanımı ile beraber kaleme aldıkları yazılarla Osmanlılar'ı savunmayı sürdüren Urquhart, gerek eserlerinde gerekse makalelerinde Osmanlı ülkesinde ezilen sınıfın hıristiyanlar değil müslümanlar olduğunu ileri sürdü. Şark meselesinin Rusya tarafından ortaya atılmış suni bir iddia mahiyeti taşıdığını, yalnız Rusya'nın emellerine hizmet ettiğini ısrarla vurguladı. Sultana yazdığı mektuplarda Osmanlılar için tek çözümün bütün dış müdahaleleri reddedip kendine güvenmek ve şer'î yönetimden ayrılmamak olduğunu ifade etti. Hatta 1876'da Butler Johnstone varisiyle sultana ulaştırılmak üzere yirmi bir Foreign Affairs Committee başkanının imzaladığı bir mektupta, "Sizin selâmetiniz ancak size Kur'ân-ı Kerîm'le indirilen hükümlere tamamen bağlı kalmanızdadır" deniyordu (Public Record Office, FO, nr. 78/2454). Onun bu görüşlerini Foreign Affairs Committee mensupları, daha 1867'de Sultan Abdülaziz'in Londra ziyareti esnasında Buckingham Palace'ta sultana verdikleri bir brifingde arzetmişlerdi. Sultana yapılan hitabe daha sonra *Diplomatic Review*'da karşılıklı sütunların birinde Fransızca, birinde Türkçe olarak yayımlandı (4th September 1867, s. 1-2). Rahatsızlığından dolayı 1864 yılından itibaren İsviçre'de Montrö'de oturan ve zaman zaman İngiltere'ye giden Urquhart 1877'de Napoli'de öldü, cenazesi Montrö'de toprağa verildi. Urquhart, İngiliz tarihinde "döneminin en meşhur Türk dostu" ifadesiyle yerini almıştır (*National Register of Archives*, nr. 26573). Ardında yüzlerce kitap, binlerce makale, mektup bırakan Urquhart'ın şahsî evrakları British Museum Elyazmaları Bölümü ile Kuzey Londra'daki History of Medicine Museum'da bulunmaktadır.

Başlıca Eserleri. *Turkey and it's Resources* (London 1833; Fransızca trc., Paris 1836), *England, France, Russia and Turkey* (London 1834), *The Spirit of the East* (I-II; London 1838, Almanca trc., Stuttgart 1839), *Pillars of Hercules* (London 1850), *The Mystery of Danube* (London 1851), *The Occupation of Crimea* (London 1854), *The Turkish Bath* (London 1856), *The English-Turkish Treaty of 1838* (London 1859), *The Military Strength of Turkey* (London 1868), *The Foreign Affairs Committee and the Sultan* (London 1875), *Le sultan et le pasha d'Egypte* (Paris 1839).

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Suâvi, *David Urquhart Efendi'nin Bu Kere Umûr-ı Ecnebiyye Komitelerinden New Castle Cemiyetinin Reisi Mister Crawshaw'a Yazdığı Tahrir-i Nesâyh-â-yâtın Kendi Kalemiyle Olan İngilizce Aslından Lisân-ı Osmânî'ye Tercümesi*, Paris 1875; Huzûr-ı Şevket-Mevfûr-ı Padîşahî'ye, İngiltere Umûr-ı Ecnebiyye Komiteleri Canibinden Seksen Dört Buçuk Milyon Liralık Hak-ı Düyûn Lâyihasını Kabul Niyazıyla Arzuhal, Paris 1876; R. Davison, *Reform in the Ottoman Empire: 1856-1876*, Princeton 1963, tür.yer.; Şerif Mardin, *The Genesis of Young Ottoman Thought*, Princeton 1962, tür.yer.; Abdurrahman Âdil, "Osmanlı Türklerinde İnkılabât-ı Fikriyye", *Hâdisât-ı Hukûkiyye Mecmuası*, Cüz 10, İstanbul 1923, s. 129-132; *Portfolio* (gazete) koleksiyonları (1835, 1843-1845), London; *Free Press* (gazete) koleksiyonları (1955-1866), London; *Sadakat Gazetesi*, nr. 73-74 (2-3 Şubat 1877); *Basiret Gazetesi*, nr. 2114, 23 Cemâziyelevvel 1294 (16 Mayıs 1877); *Diplomatic Review* (gazete) koleksiyonları (1866-1877), London; *Morning Advertiser* (gazete) koleksiyonları (1890), London; *National Register of Archives*, nr. 26573, London.

HÜSEYİN ÇELİK

URÛZ

(العرؤز)

Altın ve gümüş para dışında kalan mal türlerini ifade eden fıkıh terimi.

Sözlükte "genişlik; dağ, bulut" anlamlarındaki **arz** kelimesinin çoğuludur (*Tâcü'l-'arûs*, "'arz" md.; *TeHzibü'l-luğa*, I, 457). Bunun yanında arz dirhem ve dinarın (altın ve gümüş para) dışındaki malları ifade eder (İbn Fâris, *Mu'cemü mekâ'isi'l-luğa*, "'arz" md.; *TeHzibü'l-luğa*, I, 455). Cevherî'nin kendisinden sonra birçok lugatta tekrarlanan arz tarifi şöyledir: "Arz metâdir; dirhemlerin ve dinarların dışındaki her şey arzdır, bu ikisi ise ayndır." Buna bağlı olarak birçok klasik lugatta arz kelimesi karşılığında **metâ** (çoğulu emtia) kullanılır. Para dışındaki diğer malları ifade etmesi bakımından arz ile eş anlamlı gösterilen metâ sözlüklerde çoğunlukla "kendisinden faydalanan her nesne" (Feyyûmî, *el-Mişbâhu'l-münir*, "mt'a" md.) ya da "ticarete konu olan ve kendisinden faydalanan yiyecek maddesi, elbise ve ev eşyası gibi mallar" diye tanımlanır (bk. METÂ). Bazı klasik sözlüklerde arz kelimesinin yukarıdaki kapsamını daraltan ikinci bir tanım daha vardır. Ebû Ubeyd'e atfedilen bu tanıma göre arz "hacim ölçüğü (keyl) ve ağırlık ölçüğü (vezn) altına girmeyen hayvan ve akardan başka metâ"dır (Cevherî, *eş-Şihâh*, "'arz" md.).

Klasik lugatlardan anlaşılacağına göre mallar öncelikle altın ve gümüş para ile (nakd)

bunun karşısında diğer malları ifade eden arz ya da metâ şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Nakd kelimesini karşılamak üzere “cevher” anlamına gelecek şekilde “ayn” kelimesi de kullanıldığı için (Cevherî, *eş-Şihâh*, “arz” md.) gerek klasik lugatlarda gerekse fıkıh literatüründe nakd-arz ayrımı ayn-arz ayrımı şeklinde de belirtilir (Hattâb, VI, 9). Bu ayrıma göre altın ve gümüş para maddî varlıkları yönüyle değerli maden oldukları gibi para birimi ve diğer malların değerinin bu ikisiyle ölçülmesi yönüyle de cevher niteliğindedir. Bu şekilde âdet ayn-menfaat ya da ayn-deyn ayrımlarının arkasında bulunan cevher-araz ayrımının farklı bir bakış açısıyla da olsa malların ayn-arz şeklinde ikiye ayrılmasında esas alındığı söylenebilir.

Lugatlarda arz kelimesiyle birlikte kendisine anlam ve lafız bakımından benzeyen “araz” kelimesi de yer alır. Buna göre araz sözlük ve bazı bilim dallarındaki teknik anlamlarının yanı sıra malla ilgili olarak “dünyanın bütün metâi, geçici dünya malı, dünyalık, az ya da çok olsun dünyadaki payından insana düşen hisse” mânalarına gelir (İbn Fâris, *Mu’cemü mekâ-yisi’l-luğa*, “arz” md.; İbnü’l-Esîr, *en-Nihâye*, “arz” md.) ve genelde ahlâkî-tasavvufî bağlamda kullanılır. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de beş yerde geçen araz kelimesi (M. F. Abdülbâki, *el-Mu’cem*, “arz” md.) “geçici dünya malı ya da basit yollarla elde edilen fayda” anlamı taşır (Râgıb el-İs-fahânî, *el-Müfredât*, “arz” md.). Arazın anlamlarda kullanılmasına hadislerde de sıkça rastlanır (meselâ bk. Buhârî, “Bed’ü’l-vaḥy”, 15; Müslim, “İmân”, 186, “Zekât”, 120). Ayrıca klasik lugatlarda yer alan “her arzın bir araz olduğu, ancak her arzın bir arz olmadığı” ifadesi de (*Tehzîbü’l-luğa*, I, 455) arazın altın ve gümüş para dahil bütün malları içine alması sebebiyle kapsam yönünden arzdan daha geniş olduğunu vurgulamayı amaçlar. Öte yandan arz gibi arazın çoğulunun da urûz gelmesi sebebiyle iki terim zaman zaman birbirine karıştırılmaktaysa da fıkıhta kullanılan urûz kelimesinin tekilinin arz olduğunda ittifak vardır; arzın aksine araz fıkıh literatüründe malların bir türünü gösteren terim şeklinde yer almaz.

Arz kelimesinin fıkıhtaki terim anlamı esas itibarıyla klasik sözlüklerde belirtilen lugat mânasının dışına çıkmaz. Bir yorum göre arz ism-i mef’ûl (ma’rûz) anlamında, yani “çarşıda pazarda satışa arz edilen şey” mânasında masdar-isimdir (Buhârî, *Şerḥu Münthe’l-irâdât*, II, 270). Fi-

kıhçılarının kullanımında da arz ilk planda altın ve gümüş paranın dışındaki bütün mallardır. Bu anlamıyla geniş bir kapsama sahiptir. Ancak terimin klasik fıkıh literatüründeki kullanımları incelendiğinde kelimenin kapsamının her zaman bu kadar geniş olmadığı, bağlama göre çoğunlukla daha dar ve farklı kapsamlarda kullanıldığı görülür. Buna göre urûz standart tek bir anlam taşımayıp kelimenin kapsamı bakımından geniş, orta ve dar anlamlarından bahsedilebilir.

Urûzun geniş anlamı sözlüklerde en çok yer alan altın ve gümüş para dışındaki bütün mallardır (Ebü’l-Bekâ, s. 624). Fıkıhî çoğunlukla arz / urûzdan bu anlamı kasteder. Muvaffakuddin İbn Kudâme arzı tanımlarken, “Değişik türleriyle birlikte semenlerin dışındaki bütün mallardır, hayvanlar, akar, elbiseler gibi” diyerek (*el-Muḡnî*, II, 623) kelimenin bu geniş anlamını tekrar eder. Özellikle nakit niteliğindeki mallarla olmayanlar birbirinden ayrılmak istendiğinde urûz geniş anlamında kullanılmakta ve diğer bütün malları ifade eden bir terim haline gelmektedir. *Mecelle*’nin, para olarak kullanılmayan altın ve gümüşün urûz kategorisinde yer aldığı belirtilmiştir 1334. maddesinde arz geniş anlamındadır. Yine *Mecelle*’nin 447, 1338, 1340 ve 1544. maddelerinde de urûz kelimesinin bu anlamda kullanıldığı söylenebilir. Urûzun orta kapsamlı anlamı altın ve gümüş para ile birlikte hayvan ve akar dışındaki mallardır. Bu anlam seviyesinde arz lafzı keyfî ve veznî türden mislî malları da içerecek şekilde kıyamî ve mislî pek çok mala şâmil olur (Ali Haydar, I, 231). *Mecelle*’nin 165 ve 421. maddelerinde bu anlamda kullanılmıştır (*a.g.e.*, I, 248). Para dışındaki mallar bu şekilde akar, hayvan ve urûz diye üç gruba ayrılmaktadır. Ancak urûz kelimesinin bu kapsamda kullanımının diğer iki kullanıma göre daha az olduğu görülmektedir. Urûzun dar anlamı ise *Mecelle*’de yer alan (md. 131) urûz tanımıdır: “Urûz arzın cem’i olup nukûd ve hayavanattan ve mekîlât ve mevzûnattan başka olan metâ ve kumaş emsali şeylerdir.” Ali Haydar maddenin şerhinde akarı da ekleyerek onu urûz dışında tutmuş ve urûza şöyle bir örnek vermiştir: “Meselâ masa, sandalye, kitap, elbise, yorgan, yatak ve emsali şeylerdir” (*a.g.e.*, I, 230). Bu tanım Ebû Ubeyd’in yukarıda aktarılan arz tanımına uygundur. Dar anlamıyla arz kelimesinin kendisinden faydalanılması kullanılmasıyla gerçekleşen malları içerdiği, diğer bir ifadeyle tüketilerek

yararlanılmaktan ziyade kullanılarak yararlanılan malları ifade ettiği görülür. Bu mallar, insanların ihtiyaçlarını doğrudan karşılayan nisbeten dayanıklı ve çoğunlukla insan yapımı ve üretimi mallardır. Üretimine insanların el emeğinin doğrudan katkısı bulunmayan arazi, hayvanlar gibi mallarla para ve gıda maddeleri gibi bir defa kullanıldığında tüketilen malların ise urûz kapsamı dışında kaldığı görülür. *Mecelle*’nin 465. maddesinde urûz bu anlamdadır.

Urûz kelimesi fıkıh literatüründe özellikle zekât konusunda “urûzu’t-ticâre, arzu’t-ticâre” şeklinde kullanıldığında hayvanları da içine alacak şekilde zekât verilmesi gereken ticaret mallarını ifade eder. Bu sebeple bazı İslâm hukukçuları urûzu zekât bağlamında tanımlarken hayvan vb. malları dışarıda bırakan Ebû Ubeyd’in tanımının bu konularda geçerli sayılmadığını belirtir (İbnü’l-Hümâm, II, 218). Fıkıh literatüründe arz ve metâ kelimeleriyle birlikte bunlara yakın ya da eş anlamda kullanılan “sil’a” (çoğulu sila’) kelimesi de vardır. Klasik sözlüklerde sil’a bazan metâ kelimesiyle karşılanır, bazan da “ticarete konu olan mal” şeklinde tarif edilir (Cevherî, *eş-Şihâh*, “sil’a” md.). Sil’anın birçok bakımdan urûzla eş anlamlı olarak ilk planda nakit dışındaki nesnelere belirtmek için metâ kelimesinden daha yaygın biçimde kullanıldığı ve arz-semen (nakd) kavram ikilisinin bu anlamda sil’a-semen ikilisi şeklinde de ifade edildiği görülür. Öte yandan bir malın urûz kategorisinde yer almasına bağlanan birtakım hükümler ve sonuçlar vardır. Bunların en önemlisi urûzun nakit ve semenle ilgili hükümlerin dışında tutulmasıdır. Meselâ bazı akidelerin konusunun nakit (para) olması şarttır ve geniş anlamıyla urûz bu akidlere konu teşkil etmez. Şirket akdi böyle olup *Mecelle*’de yer aldığı üzere, “Sermayenin nukûd kabilinden olması şarttır” (md. 1338); “Urûz ve akar gibi nukûddan ma’dûd olmayan emval üzerine akd-i şirket sahih olmaz” (md. 1342).

Altın ve gümüş fıkıh literatüründe esas itibarıyla para ve nakit olarak değerlendirilmekle birlikte bazı durumlarda altın ve gümüşün de urûz kategorisinde yer alması mümkündür. Hanefî doktrininde kabul edilen ilkeye göre para olarak basılmış altın ve gümüş sürekli biçimde ve başka bir şarta gerek kalmadan doğrudan para niteliğindedir. Ancak para olarak basılanın dışındaki altın ve gümüşün para niteliği kazanması için örfen piyasada para

şeklinde kullanılması gerekir. Eğer böyle bir örf teşekkül etmemişse bu durumda bunlar en azından belirli işlemler açısından urûzdur. "Meskûk olmayan altun ve gümüş ile muamele beyne'n-nâs örf ve âdet ise bunlar dahi nukûd hükmünde olurlar, değilse urûz hükmündedirler" (*Mecelle*, md. 1340). Bunun aksine bakırdan basılmış paraların bazı hükümler açısından nakit hükmünde olup olmadığı tartışılrsa da *Mecelle*'de bunları semen / nakit hükmünde kabul eden görüş benimsenmiştir (md. 1339).

BİBLİYOGRAFYA :

Firûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-muhtâ*, "arz" md.; Tehânevî, *Keşşâf* (Dahrûc), II, 1172; Serahsî, *el-Meb-sû*, II, 203, 207; VII, 116, 147; XI, 101; XII, 127; XIII, 121, 125, 126; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Beyrut 1405, II, 623; İbnü'l-Hümâm, *Fetħu'l-kadir*, II, 218; Hattâb, *Mevâhibü'l-celil* (nşr. Zekeriyâ Umeyrât), Beyrut 1995, VI, 9, 173-174; Buhûti, *Keşşafü'l-kınâf* (nşr. M. Emîn ed-Dannâvî), Beyrut 1417/1997, II, 69-70; a.mlf., *Şerħu Müntehe'l-irâdât* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki), Beyrut 2000, II, 270; Ebû'l-Bekâ, *el-Külliyât*, s. 598-599, 624-625; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr* (Kahire), II, 298; *Mecelle*, md. 274, 534, 998, 1141, 1358, 1409; Ali Haydar, *Dünerü'l-hükkâm*, İstanbul 1330, I, 230, 231, 247, 248.

HASAN HACAK

URVE b. MES'ÜD

(عروة بن مسعود)

Ebû Mes'ûd (Ebû Ya'fur)
Urve b. Mes'ûd
b. Muattib es-Sekafî
(ö. 9/630)

Sahâbî.

Babası Ficâr savaşlarında Sakîf kabilesinin kumandanlarından. Annesi Sübey'a bint Abdüşems b. Abdümenâf Kureys kabilesine mensuptur. Dolayısıyla Urve, Hz. Peygamber'le akraba olduğu gibi Ebû Süfyân'ın kızı Âmine ile evliliği dolayısıyla da onun bacanağıdır (İbn Hişâm, IV, 126). Sakîf kabilesinin reislerinden biri olan Urve Mekke'de çok iyi tanınıyordu. Hz. Muhammed'e vahiy gelmesi üzerine Mekke müşriklerin, vahiy ona değil Mekke'nin veya Tâif'in zenginlerinden birine indirilmesi gerektiğini söylerken (ez-Zuhruf 43/31) Urve'yi kastettikleri nakledilmiştir (İbn Abdülber, III, 1067). Urve b. Mes'ûd'un Hz. Peygamber'le ve müslümanlarla ilk teması Hudeybiye Antlaşması sırasında gerçekleşti; o, Kureys'in Resûlullah'a yolladığı elçilerden biriydi. Kendisinden önce Resûlullah'a temsilci olarak gönderilen Büdeyl b. Verkâ, bir sonuç alamadan dönünce Ur-

ve bu defa kendisinin Hz. Muhammed'e gönderilmesini istedi; ancak Hz. Muhammed'le barış yapılmasına karşı çıkan bazı Kureysliler müslümanların tarafını tutacağı endişesiyle onun bu isteğine rıza göstermedi. Fakat Urve gönderilen elçilerin temsil gücünün bulunmadığını, ayrıca kendisinin de annesi vasıtasıyla Kureysli olduğunu söyleyerek onları ikna etti.

Urve, Resûlullah'ın yanına gidince onu umre yapma düşüncesinden vazgeçirmek için, Mekkeliler'in müslümanları şehre sokmamaya yemin ettiklerini ve kendileriyle savaşmaya kararlı olduklarını bildirdi. Ayrıca yanında bulunan kimselerin Mekkeliler'le karşı duramayacaklarını ve ilk vuruşmada kendisini terkedip gideceklerini iddia etti. Buna öfkelenen Hz. Ebû Bekir ona ağır bir söz söyleyince Urve zor durumda kaldı. Urve, Hz. Peygamber'le konuşurken Arap geleneğine göre ona iltifat amacıyla arada bir sakalını tuttukça Resûl-i Ekrem'in yanında duran bir sahâbînin her defasında kılıcının kınıyla eline vurarak bu davranışına devam ettiği takdirde elini koparacağı tehdidinde bulunması ve bu kişinin de kendisinin yeğeninin oğlu Muğire b. Şu'be olduğunu öğrenmesi canını çok sıktı. Müslümanların Resûlullah'a gösterdikleri sevgi ve saygıdan son derece etkilenen Urve, Mekkeliler'in yanına dönünce bunu dile getirdi. Elçi sıfatıyla birçok kralın yanına gittiğini, krallarına bu derece sevgi ve saygı gösteren başka bir topluluk görmediğini söyledi (Buhârî, "Şürû", 15). Mekkeliler'e Resûl-i Ekrem'le iyi geçinmelerini, onun ve arkadaşlarının Kâbe'yi ziyaret etmelerine izin vermelerini, aksi halde kendilerinin zararlı çıkacağını belirtti. Mekkeliler'in onun tavsiyelerine önem vermemesi üzerine oradan ayrılıp Tâif'e gitti.

8 (629) yılında Hz. Peygamber'in Tâif'i kuşatması esnasında Urve b. Mes'ûd, müslümanlara karşı kullanmak üzere mançılık yapmayı öğrenmek için Yemen taraflarındaki Cüreş'te bulunuyordu. Resûl-i Ekrem kuşatmayı kaldırıp Medine'ye döndükten sonra memleketine gelen Urve'nin gönlüne İslâm sevgisi düştü ve Resûlullah daha Medine'ye ulaşmadan ona yetişip İslâmiyet'i kabul etti. Hz. Peygamber, Urve'nin itibarlı bir kişiğe sahip olması, aralarında akrabalık bulunması, Hudeybiye görüşmeleri sırasında insafli bir tutum sergilemesi dolayısıyla onun Müslümanlığı benimsemesine çok sevindi. Bu arada Urve, kabilesine dönüp halkı İslâmiyet'e davet etmek için izin istediye de Resûl-i

Ekrem, Tâifliler'in kendisine kötülük yapmasından, hatta onu öldürmesinden endişe ettiğini söyleyerek buna izin vermek istemedi. Ancak Urve hemşehrilerinin kendisini çok sevdiğini anlatınca Tâif'e dönmesine müsaade etti. Urve Tâif'e gidip ziyaretine gelenlere müslüman olduğunu bildirdi, İslâmiyet'in mükemmel bir din olduğunu anlattı. Fakat Tâifliler onu dinlemediler. Ertesi gün sabah namazı vaktinde evinin üstüne çıkıp ezan okudu ve kavmini İslâm'a davet etti. Ancak buna öfkelenen halk ok atarak Urve'yi ağır şekilde yaraladı. Urve'nin akrabaları kendisini yaralayan kimseden intikam almak isteyen Urve buna izin vermedi, şehitliği ilâhî bir ikram kabul ederek kendisini yaralayanın kanını bağışladığını belirtti. Hz. Peygamber, Urve'nin şehadetine çok üzüldü ve onun Yâsîn sûresinde kendisinden bahsedilen, kavmini hidayete çağırdığı sırada onlar tarafından öldürülen kimseye benzediğini söyledi (İbn Sa'd, I, 312; Hâkim, III, 713). Urve b. Mes'ûd'un vefatından sonra oğlu Ebû'l-Melîh Medine'ye gelerek müslüman oldu. Resûl-i Ekrem, İsrâ hadisesini anlatırken Beytülmakdis'te gördüğü peygamberlerden Hz. İsa'ya en çok benzeyen kimsenin Urve b. Mes'ûd olduğunu bildirmiştir (Müslim, "İmân", 271). Urve az sayıda hadis rivayet etmiştir (Wensinck, VIII, 190).

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Megâzi*, II, 594-599; İbn Hişâm, *es-Sire*, III, 328; IV, 93, 95, 121, 126, 182-184, 187, 219; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 215, 312; V, 503-505; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 713; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), III, 1066-1067; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 31-33; VI, 299; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), IV, 492-494; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), XIII, 159-170; XVI, 61-70; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 190; C. E. Bosworth, "Urwa b. Mas'ûd", *EP* (İng.), X, 909.

HABİL NAZLIGÜL

URVE b. ZÜBEYR

(عروة بن الزبير)

Ebû Abdillâh Urve b. ez-Zübeyr
b. el-Avvâm b. Huveylid
el-Kureşî el-Esedî
(ö. 94/713)

Medineli meşhur yedi fakihten biri,
hadis ve siyer âlimi.

23 (643) yılında Medine'de doğdu. Babası, Hz. Peygamber'in halası Safiyye bint Abdümtalib ile Hz. Hatice'nin kardeşi Avvâm'ın oğlu, ilk müslümanlardan ve aşere-i mübeşşereden olan Zübeyr b. Avvâm, annesi Esmâ bint Ebû Bekir'dir. Urve'yle